

①

קָרָה: חֲמִישִׁי לַמִּזְבֵּחַ וְאָסַפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם וַיִּצְחַק וַיַּעֲקֹב לֵאמֹר פָּקֹד פָּקֹדֶתִי

וְדָוִן דְּבָרֵי קָבֶל דְּר וְדָר: טו אֲזִיל וְתִבְנוּשׁ יְת סְבִי יִשְׂרָאֵל וְתִימָר דְּהוּן יי אֲלֵהָא דְאֲבֹתְהוֹן אֲתֵגְדִי דִי אֲלֵהָא דְאֲבֹרְהֶם יִצְחַק וַיַּעֲקֹב דְּמִימָר מְדַבֵּר דְּבִירָנָא יִתְבוּן וְיִת

רש"י

שמך לעולם כי זכרך לדור ודור: (עו) את זקני ישראל. מיוחדים לשיבה (יומא כ"ח - תנח"י), ואם

אור החיים

לריב משה לומר לישראל צדור זה אהיה שלחני אליכם ולדע שכוהן שם חדש לידעם ונקרא על שם המאורע פי' שהיה עמם בצרתם יחזור ויאמר להם ה' אלהי אבותיכם. ואולי שגם רמז ג' אוחיות הרשומים בשמות אבותם שכוהן שם אהיה^{קכ"ג} נטוי על ראשיהם מלמעלה:

מז. לך ואספת וגו'. טעם כפל הדברים פעם ב'. נראה שיכוון ה' לומר כי בעת ציאתו למצרים בתחלה ובראשונה יאמר לכל איש ישראל כי הוא צא שליח מה' לישראל^{קכ"ג} ואחר כך יקבץ כל זקני ישראל יחד ויאמר להם שליחותו יתברך כי פקד את עמו וגו'. וטעם קדימת הודעה לכל כי איש שלוח הוא להם מה' כדי שצאמלעותו כן יתקבצו אליו כי זולת זה מי יטעם להזון להתקבץ. גם נחמס ה' להודיעו דברים שיאמר לכל איש ואיש מישראל ודברים אשר יאמר באסיפת זקנים, וטעם הזקנים לצד לצד הכבוד כאומרים ז"ל (ויק"ר י"א) לא מקום אחד וכו'^{קכ"ג}:

פקד פקדתי. אמר ב' פקידות כנגד פקידת קץ הגאולה וכנגד פקודתם מלחם, והוא אומרם אחסם^{קכ"ג} כנגד קץ הגאולה, ואת העשוי לכם כנגד צרתם צמרים כדי לגאול אותם מהצרה

ולא הספיק לו הודעת שם אהיה, לצד כי שם הוי"ה הוא כולל כל הצחינות הקדושות יחיד ומיוחד ברוך הוא, ומתחלה לא הזכיר לו אלא שם צחינה אחת מצחינות הקדושות אשר יתכנה זה ה' בזמן שהיה עמו ישראל בצרה, ובזמנו דיבר שהיו בצרה לזה הזכיר שם אהיה לצד דבר צעתו והזכיר שם המיוחד^{קכ"ג}. עוד טעם שחזר לומר כה תאמר וגו' ה' וגו' לצד ששם אל עליון שיצין משה ששלל ה' מדעתו לומר לישראל שם הוי"ה, גם שלל מלומר מה שאמר בסמוך^{קכ"ג} אלהי וגו' שלחני וגו' ולא יאמר אלא אהיה שלחני וגו', לזה חזר לומר כי יאמר גם כן ה' אלהי אבותיכם וגו'. וארצה כי באמירה זו רמז גם כן שם אהיה בתחלת שמות האבות אל"ף דאברהם וכו' יודי"ן^{קכ"ג} ה' ציחק וה' ציעקב. עוד יכוון ה' שידעו ישראל כי הוא זה המצביע להאבות הצעתה הגאולה^{קכ"ג}, כי שם אהיה לא הוצא בצחצחים הראשונים הצאים בהצעות. גם לצד שעדיין ישמיעם דברות קדשו ופחה דברו יאמר אנכי ה' אלהיך לזה הקדים להודיעם שם אהיה ושם הוי"ה. שם אהיה הרמז באנכי, ושם הוי"ה כפשוטו כדי שילדיקו דברי משה כשידבר ה' ויאמר אנכי ה' והבן. נמלינו אומרים כי

אור בהיר

לומר שמתרש כביכול ע"י שאלת משה, כי לא הייתה חרטה כלל, אלא תחלת המחשבה וכו'. קעח) שגם בצחינה זו דיבר, שהלא הוא שם הכולל, וזה יהיה פירוש הכתוב, זה שמי לעולם ששם זה מאיר לעולם ויש מצחינתו בכל הדיבורים. קעט) פירוש מה שאמר משה בסמוך. קפ) ושם אהיה עולה נגימטריא כ"א. קפא) פירוש ההצעות היו בשם הוי"ה ב"ה, ואם לא זכירנו משה יהיה נראה כסתירה. קפב) ומ"ל. קפג) פירוש יברוך ויוליא שם זה לכל אשר יפגע בו. קפד) אלא בכמה מקומות מלינו שחלק הקב"ה כבוד לנשיאים. קפה) פירוש גופם לאלה למירות.

דאחעבר יי ואמרית אפי' מצראי פארע ואמוראי ופרו' פארעא עבד' יי ויקבלו' ד' וסבי ישראל פ' ותימרון ליה י

תאמר זקנים סו ס' רבוא: (יח) שתאמר להם לש מסור צידם נ גאלים^{קכ"ג} יעקב יפקדו אחסם^{קכ"ג} חלבים אחסם העבריים. יו"ז שינוי נוסחאות מדי יש

ולעלותם אל נ העשוי להם צו הקצ^{קכ"ג} גם רי מהמלני יח. ושמעו

הגם שלא יאמר ושמעו לדברך הקבלה לצד דבו

קפו) פירוש עדיין פירוש הקול עלמנו:

מ"ה סגברין (ס) זני' זקן אחרא - (18) 312 קצני' דגה גבר

2

אֶתְכֶם וְאֶת־הַעֲשׂוֹי לָכֶם בְּמִצְרַיִם: ^L
 וַיֹּאמֶר אֶעֱלֶה אֶתְכֶם מֵעֵנִי מִצְרַיִם
 אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי
 וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֶל־אֶרֶץ זְבַת
 חֶלֶב וְדָבָשׁ: ^י וְשָׁמְעוּ לְקֹלְךָ וּבֵאתָ
 אֵתָּה וְזָקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ מִצְרַיִם
 וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרָיִים

דאתעבר דכון במצרים:
 י ואמרית אסיק יתכון משעבוד
 מצראי קארע כנענאי וחתאי
 ואמוראי ופרזאי וחוואי ויבוסאי
 קארעא עבדא חלב ודבש:
 יח ויקבלון קמימרה ותיתי את
 וסבי ישראל קות מלכא דמצרים
 ותימרון קיה י אלהא דיהודאי

וז איל
 ותימר
 אתגלי
 ויעקב
 ון וית
 וחס

לקמ בהיר

רש"י

כיון דכתב זה שמי פשיטא שזה זכרי וכי היאך אפשר
 להזכירו אם לא בשמו (רש"י שם), אלא ודאי הם ב' דברים,
 מצינו "זה" הראשון מורה על שם הוי"ה הנכתב בכתוב, ועל
 זה אמר לעלם שצריך להעלימו, והקב"ה אמר בעל פה למשה
 שם אדני ועל זה מראה "זה" השני, כלומר זה שם אדני
 שאמרתי לך יהיה זכרי (רא"ם), ועל אופן זה עלמו יהיה
 ראיתו מדוד המלך שאמר ב' דברים, שמך, זכרך, והגם
 שאמר שם הוי"ה צין בשמו וצין בזכרו, אבל עכ"פ שמעינן
 מניה ששם הוי"ה יש לו ב' דברים, יש לו שם היינו כתיבה,
 ויש לו זכר היינו הזכרתו צפה (ד"ד): (כא) פי' יעקב אע"ה מסר הסימן ליוסף, ויוסף לאחיו, וגשאר בסוד, כי השבטים
 לא גילו לנביאם אחריהם רק אשר צן יעקב מסרו לבתו סרח בסוד, וא"כ כשצא משה ואמר פקוד פקדתי היה סימן מובהק
 שהקב"ה שלחו (ש"ר ה' י"ג - פדר"א מ"ח), הוצא בתוספת סוטה י"ג: (בב) אולי ידרוש הרב (רש"י) כי יוסף אמר
 פעמים פקד יפקוד להגיד שהיתה מסורת צידו מאביו (לשון רמב"ן), ועוד יש ב' הוכחות דכתיב שם בפסוק כ"ד ויאמר

תאמר זקנים סתם, היאך אפשר לו לאסוף זקנים של
 ס' רבוא: (יח) ושמעו לקולך. (מאליהם) מכיון
 שתאמר להם לשון זה ישמעו* לקולך, שכבר סימן זה
 מסור בידם מיעקב ומיוסף שזלשון הזה הם
 נגאלים** יעקב אמר* (ברא' י' כ"ה) ואלהים פקוד
 יפקוד אתכם** יוסף אמר להם (שם כ"ה) פקוד יפקוד
 אלהים אתכם (ש"ר - תה" - פדר"א מ"ח): (אלהי
 העבריים. וי"ד יתירה רמז לוי"ד מכות, רש"י יסן):
 שינוי נוסחאות * מדי ישמעו רמב"ן. * אמר להם.

שלחני
 על שם
 ור להם
 אוחיות
 פ נעו
 עם ב'
 ביאתו
 ראל כי
 קצן כל
 רכך כי
 כי איש
 לו אליו
 נחמכם
 וישראל
 הזקנים
 ו מקום
 דת קן
 והוא
 העשוי
 מהלכה

אור החיים

הנה הקול הוא מוגבל היותו מאדם המוילאו לא
 מזולתו*** מה שאין כן הדברים שיתכנו להאומר
 אותם והם דברי הזולת, לזה אמר לקולך פי' כי
 כשיוילאו קולו קול מצטר יקבלו ממנו, וזזה שלל
 שאין שום דבר מעכב להם האמונה לא שאלת השם
 ואין צריך לומר אותם ומופתים:
 ד' אלהי העבריים****. הנה האדון ה' זבאות
 נחמכם לומר אליו כי אינו מתרצה שיקרא שמו
 אלא על העברים ולא הודיע שם הגדול הזה אלא

ולהעלותם אל הארץ אשר נשבע. ורמז להם כי זולת
 העשוי להם במצרים שהוא הלחץ וגוי עוודנו זמן
 הקצ"ם). גם רמז באומרו העשוי** כי צא ליפרע
 מהמצריים את אשר כבר עשו להם:
 יח. ושמעו לקולך. טעם אומר לקולך יכוון
 להודיעו כי יאמינו ויקבלו ממנו
 הגם שלא יאמר להם מה שמו, ולזה אם היה אומר
 ושמעו לדברך או אליך עדיין יש בנשמע כי טעם
 הקצלה לזד דברים הנאמרים ממנו, ומאומרו לקולך

אור בהיר

קפ"ו פירוש עדיין אינו. קפ"ז לשון עבר. כלומר, לא צא רק לפקוד שלא יעשו עוד, אלא פוקד גם מה שכבר עשו. קפ"ח
 פירוש הקול עלמו שאדם מוילאו לא קבלו מהזולת, אבל פתשגן הקול הגם שהוא אומרם אם שמע אותו מהזולת: אז הם דברי הזולת ולא
 דבריו. קפ"ט ובאמת הוא אלקי האלהים אין עוד מלבדו.

ר, שהלא
 זה שאמר
 רנו משה
 מקומות

מסורת המדרש
 ח. לעולם זקנים
 מעמידים תנהומא כאן
 כט. ותניי כו. ע"ע:
 ספרי בהעלותך צב.
 להלן פ"ה יב. פט"ו. ג.
 ה. פט"ו א. פליא טז.
 ויקר פי"א ח. במ"ר
 פט"ו. יז. כ. כא. שרי"ט
 ק"ט (מה אהבתי). יל"ש
 ישעי חכה. תדע לך
 כששלח בן הדר
 סנהדרין קב. יל"ש
 מלכים ר"ט.

באותיותיו, וזה זכרי לדר דר' שאין אומר אותו אלא בכנוי.

7 ח. (טז"ח) 'לך ואספת את זקני ישראל לעולם זקנים מעמידים את ישראל וכן הוא אומר (יהושע ח, לג) 'וכל ישראל וזקניו ושטריו ושפטיו עומדים מזה ומזה לארון' אימתי ישראל עומדים פשיש להם זקנים למה פשהיה בית המקדש קיים היו שואלים בזקנים שנאמר (דברים לב, ז) 'שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך' שכל מי שנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל תדע לך כששלח בן הדר אל מלך

יהגה אדם את השם — כפי שהוא נכתב בתורה — באותיותיו; ואמר לו: "זה זכרי לדר דר", "הזכרה" — בדיבור פה (רז"ח), שאין אומר אותו — אדם — אלא בכינוי — הזה שמזכירים בו בקריאה ובברכות. וזהו: "זה שמי לעלם" — "שמי מיוחד" — לכתובה בלבד, ולהעלימו מהזכרה בפה; "זה זכרי לדר דר" — "זכרה — השם — השני, אני נזכר" (רש"י בקידושין שם) — לדורות, בפה (ועי עוד בע"ס).

ח. "לך ואספת את זקני ישראל", — אין הכוונה לכל זקני ישראל, כי "האיך אפשר לו לאסוף זקנים של ששים רבוא" (רש"י עה"ת), אלא זקנים המיוחדים לשיבה (שם), חכמי ויועצי העם, שהם זקני תורה (עיין קידושין לב), שדבריהם ועצתם נשמעים לעם (יפ"ת), כי — לעולם זקנים — אלה — מעמידים את ישראל — לחת להם קיום בעצתם הנכונה והישרה, ובזכות מעשיהם הטובים (להלן ה, יב), וכן הוא אומר: "וכל ישראל וזקניו ושטריו ושפטיו עומדים מזה ומזה לארון", והגם שכבר כלל ואמר: "וכל ישראל" פרט שוב, ואמר: "וזקניו", והגם שאני יודע שאין ישיבה לפני ה', אמר: "עומדים", לומר לך: אימתי ישראל עומדים — ומתקיימים בעולם, כשיש להם זקנים — של תורה ומעשים טובים, כאלה, וכשהם שומעים לעצתם. וכן, למה כשהיה בית המקדש קיים היו — מלכי ישראל — שואלים בזקנים — עצה בהנהגת מלכותם ומלחמותיהם אע"פ שהיו נביאים, ואורים ותומים (כדלהלן, ועי רז"ח), שנאמר — בדברי משה אל ישראל: "שאל אביך ויגדך, זקניך ויאמרו לך", וכשלא שמעו לזקנים בא החורבן ואמר: "כל ישראל" פרט שוב ואמר: "וזקניו", והגם שאני יודע שאין ישיבה לפני ה', אמר: "עומדים", לומר לך: אימתי ישראל עומדים — ומתקיימים בעולם, כשיש להם זקנים — של תורה ומעשים טובים, כאלה, ושהם שומעים לעצתם. וכן, למה כשהיה בית המקדש קיים היו — מלכי ישראל — שואלים בזקנים — עצה בהנהגת מלכותם ומלחמותיהם אע"פ שהיו נביאים, ואורים ותומים (כדלהלן, ועי רז"ח), שנאמר — בדברי משה אל ישראל: "שאל אביך ויגדך, זקניך ויאמרו לך", וכשלא שמעו לזקנים בא החורבן (כדלהלן לא, טז), וזוהי סיבת המשך גלות וצרות ישראל עד עת הקץ (בכסוטה מט, וסנהדרין צו), שכל מי שנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל. תדע לך, שכן הוא: כששלח בן הדר — "מלך ארם" (מ"א כ, א), אל — "אחאב" — מלך

ישראל שנאמר
 לי הוא שלח
 המלך לך אני וכן
 כי אם עצת מן
 ואת פתי עבדין
 ולקחתי וכי כל מ
 וזהב והם חמדה
 בקש נשים והם
 הנני לקח ממך
 חמדה שנאמר
 אומר כל מה ש
 עיניך דבר שהי
 (תהלים יט, יא) ה
 ישראל זה אומר

ישראל, כמו — שנו
 הם, שלח לו מלך
 אני וכל אשר לי,
 מחר אשלח את ענ
 ישימו בידם ולקחה
 פשוט, ושהאמור כאן הו
 — בקש כסף וזהב,
 הבית הזה ... לי הכסף
 "חמדה", כמו —
 עיניך במגפה" ונאמר
 בנים, והם "חמדה"
 בטנם", הרי "חמדה"
 אחאב מלך ישראל —
 — "כל מחמד עיני
 דברים שהם — חמד
 רב", זהב ופז הם נחב
 וזה מה שבקש ממנו;
 בישראל, כמשפטו בתו
 אין זה — דבר הנית

ישראל שנאמר (מ"א כ, ג) 'כה אמר בן הדד כספך וזהבך לי הוא' שלח לו מלך ישראל (שם שם, ד) 'כדברך אדוני המלך לה אני וכל אשר לי' פעם שניה שלח לו (שם שם, ו) 'פי אם בעת מחר אשלח את עבדי אליך וחפשו את ביתך ואת בתי עבדיך והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו' וכי כל מה שתבע בראשונה אינו חמדה בקש כסף וזהב והם חמדה שנאמר (חגי ב, ז) 'ובאו חמדת כל הגוים' בקש נשים והם חמדה שנאמר (יחזקאל כד, טז) 'בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך וגו'' בקש בנים והם חמדה שנאמר (הושע ט, טז) 'יהמתי מחמדי בטנם' הוי אומר כל מה שתבע בראשונה חמדה ומהו 'כל מחמד עיניך' דבר שהיא חמדה מתוך חמדה זו התורה שנאמר (תהלים יט, יא) 'הנחמדים מזהב ומפז רב' כיון ששמע מלך ישראל זה אמר אין זו שלי אלא של זקנים היא מיד (מ"א

ישראל, כמו — שנאמר: "כה אמר בן הדד, כספך וזהבך לי הוא, ונשיך ובניך הטובים לי הם", שלח לו מלך ישראל, כמו שכתוב שם: "ויען מלך ישראל ויאמר, כדברך אדוני המלך, לך אני וכל אשר לי", ואילו — פעם שניה שלח לו — שאינו מסתפק בכך, אלא: "כי אם בעת מחר אשלח את עבדי אליך וחפשו את בתיך ואת בתי עבדיך, והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו", ויש לדרוש ולהבין מה בין השליחות הראשונה לבין האחרונה (עי' רד"ק פשוט, ושהאמור כאן הוא מדרשו), וכי כל מה שתבע בראשונה אינה "חמדה"? ! שהרי בראשונה — בקש כסף וזהב, והם "חמדה", כמו — שנאמר: "ובאו חמדת כל הגוים, ומלאתי את הבית הזה ... לי הכסף ולי הזהב נאם ה'", הרי "חמדה" אמורה על כסף וזהב; בקש נשים, והם "חמדה", כמו — שנאמר, בדבר ה' אל יחזקאל הנביא: "בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך כמגפה" ונאמר שם בדברי הנביא: "ותמת אשתי בערב", הרי "חמדה" על אשתו של אדם; בקש בנים, והם "חמדה", כמו — שנאמר, בדבר ה' על הרשעים: "גם מי ילדון, והמתי מחמדי בטנם", הרי "חמדה" על בנים, פרי בטן. הוי אומר: כל מה שתבע — בן הדד מלך ארם מן אחאב מלך ישראל — בראשונה, "חמדה" — הם, ומהו — אם כן, אותו דבר שהיא קורא לו — "כל מחמד עיניך" — כדרישתו השניה? דבר שהיא חמדה — יתירה — מתוך — כל דברים שהם — חמדה, זו התורה, שנאמר — בשבח דברי התורה: "הנחמדים מזהב ומפז רב", זהב ופז הם נחמדים מכל הנחמדים והיא נחמדת יותר מהם, שכן היא נצחית ולחיי העולם הבא, וזה מה שבקש ממנו, את ספר התורה שבביתו (סנהדרין קב, עיי"ש), שכן ספר תורה מצוי בידי כל מלך בישראל, כמשפטו בתורה (דברים יז, יח-יט), כיון ששמע מלך ישראל — דבר — זה, אמר: אין זה — דבר הניתן למשפט — שלי, אלא של זקנים היא — ההלכה הצריכה להפסק בדבר

מסורה המדרש
פקוד פקדתי מסורה
היא בידם להלן פ"ה ב.
יג. פט"ו כז. תנחומא
כאן כד. ותנ"י כא.
פדר"א פמ"ח. ראה ב"ד
צו. ו.

שם, ז"ח) 'ויקרא מלך ישראל לכל זקני הארץ וגו' ויאמרו אליו כל הזקנים וכל העם אל תשמע ולא תאבה פינן ששמע לעצת הזקנים מיד (שם שם, כא) 'ויצא מלך ישראל ויך את הסוס ואת הרכב וגו' הוי ישראל נמלכים בזקנים וילך אמר הקדוש ברוך הוא למשה לך ואספת את זקני ישראל.

אמר להם 'פקוד פקדתי' אמר לו מסורה היא בידם מיוסף שבלשון הזה אני גואלם לך אמר להם זה הסמן מהו 'פקוד פקדתי' 'פקוד' במצרים 'פקדתי' על הים 'פקוד' להבא 'פקדתי' לשעבר ואת העשוי לכם במצרים פלומר

זה, זקני תורה יאמרו אם מותר למסור ספר תורה לידי מחלליו מפני אימת מלחמה (עיי, ועיי יפ"ת). מיד, עשה כמו שכתוב שם: "ויקרא מלך ישראל לכל זקני הארץ, ויאמר דעו נא וראו כי רעה זה מבקש, כי שלח אלי לנשי ולבני ולכספי ולזהבי ולא מנעתי ממנו, ויאמרו אליו כל הזקנים וכל העם, אל תשמע ולא תאבה", כיון ששמע לעצת הזקנים, וסרב לשלוחי מלך ארם לדבר הזה אשר בקש בשליחות השניה, ויצא אליו מלך ארם למלחמה, כאמור שם, מיד, הצליח עליו מלך ישראל, כמו שכתוב שם: "ויצא מלך ישראל ויך את הסוס ואת הרכב, והכה בארם מכה גדולה". הוי — אומר: ישראל נמלכים — "לעולם" (תנחו"ש) — בזקנים, שכך מובטחת הצלחתם, ולכך אמר הקב"ה למשה — עתה: "לך ואספת את זקני ישראל", ואמור להם את בשורת הגאולה, והזקנים ימשיכו אתם את כל ישראל.

"ואמרת אליהם ה' אלהי אבותיכם נראה אלי, אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב, לאמר, פקוד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים, ואומר אעלה אתכם מעני מצרים... ושמעו לקולך", אחרי שכבר אמר לו בראשונה: "ואמרת אליהם", אמר לו שוב: "לאמר", כלומר, בלשון זו — אמור להם, "פקוד פקדתי", ולא בלשון אחרת, שכך — אמר לו: מסורה היא בידם — של זקני ישראל — מיוסף, שבלשון הזה אני גואלם, שכן ביוסף נאמר (בראשת נ, כח): "וישבע יוסף את בני ישראל לאמר, פקוד יפקוד אלהים אתכם", "לאמר פקוד יפקוד", זה סימן, שבלשון הזה אני הקב"ה גואלם, ובלשון זו יבוא וידבר גואלם, (וסימן זה קיבל יוסף מפי יעקב אביו כמבואר בב"ר צו, ועיי"ש) לכן — לך אמור להם זה הסימן — שאני מוסר לך עתה, ובכך הם יאמינו לך שאמת בדברך.

"פקוד פקדתי", מהו — טעם הכפילות של — "פקוד פקדתי", שנמסר להם סימן הגאולה בכפילות זו? "פקוד" — במצרים, שם אעשה לכם נסים וישועות, "פקדתי" — גם אם כבר "פקדתי" במצרים אפקוד גם — על הים, בים סוף, לעשות לכם גם שם נסים וישועות, "פקוד" — להבא; "פקדתי" — לשעבר, גם אחרי הפקודות בעבר אפקוד אתכם עוד בישועות וניסים בעתיד, "בעולם הזה, וגם — בעולם הבא" (מכילתא בשלח, פסוק "פקוד יפקוד", עיי"ש).

אני פוקד על ה
(ש"א טו, ב) 'פך?
ואמר אעץ
אביהן פן אעשו
גם עליה וכן מ
עמכם והשיב
שמסרת גאלה
פקידה כפולה
וזקני ישראל ו

"פקוד פקדתי אתכם
"פקוד פקדתי", וכא
לטובה להושיעכם, וז
שעושים לכם, וכמ
בחסא לענוש עליו, כ
חסאו: "פקדתי או
להקדים "ואמר" והג
שאמרתי — בעבר
ליעקב: "אנכי ארד עב
להעלותם מצרים, ו
לכניו: "והיה אלו
מסורה בידם, וזו שנו
גאולה, מי הגואל האנ
מבטיח הקב"ה את נ
שמסורת — לסימן
הגאולה שבפיו, בלע

ובאת אתה וזקני
הזקנים שבישראל, וז
סומכים על דעת זקני
ואחר כך — שוב
מצרים", וזה לא לצו
במקראות שאכן באו
הזקנים דבר שכצורך
כבוד לזקנים,

6

אתה לי: כו ויִרְךָ מִמֶּנּוּ אִזְ אִמְרָה חֲתָן
 דְּמִים לְמוֹלֶת: פ"כו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
 אֶהְרֹן לֵךְ לְקַרְאֵת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה
 וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁקֵן
 לוֹ: כח וַיִּגַּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת כָּל־דִּבְרֵי
 יְהוָה אֲשֶׁר שָׁלְחוּ וְאֵת כָּל־הַאֲתֹת
 אֲשֶׁר עָשָׂה: כט וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
 וַיֹּאסְפוּ אֶת־כָּל־זִקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:
 ל וַיְדַבֵּר אֶהְרֹן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים

אתיב חתנא קנא: כו ונח מניה
 בכן אמרת אלוי דמא דמהקתא
 הרין אתחניב חתנא קמול:
 כו ואמר יי אהרן אזיל לקדמות
 משה למדברא ואזל וערעיה
 בטורא דאתגלי עלוהי יקרא דיי
 ונשק ליה: כח וחווי משה לאהרן
 ית כל פתגמאי דיי די שלחיה
 וית כל אתיאי די פקדיה: כט ואזל
 משה ואהרן וכנשו ית כל סבי
 בני ישראל: ל ומליל אהרן ית כל

בארקא
 מלאכא
 ונסכת
 ערלת
 ואמרת
 הרין

הקצ"ה
 ז בשבז
 (ויהי
 (המלאך
 שנתשל
 ז שלום
 ז: כי הוא
 ז ימים,
 (מיחה)
 (, והיה
 יכיו"ט)
 ז לפרה
 ותגע
 זר" פ"ג
 דמים

הקוסא
 והראיה
 והפגס
 ז' אמול
 לט)
 י וזולעו
 יי פליגי
 ז, ולא

ומנעו
 ואומר
 המצוה
 פי כן
 מנזה

לקט בדור

רש"י

כן הוא לפי האונקלוס ז"ל, כי לפי דעמו גם אמה פירושו
 אמה משה כלקמן, וכן הוא בש"ר: מא) תיבת דמים
 כינוי הוא להריגה ורציחה, וקודם מפרש רש"י הענין היחיד
 מובן חס תסרס את המקרא, וכאילו אמר אמה לי חתן
 דמים, ואח"כ אמר שכמו שהוא לפנינו מסורס פירושו הורג
 אישי אמה לי (דע"י): מב) דלכאורה מה זה "אז" פשוט
 הוא שאז אמרה, והיל"ל וירף ממנו ואמרה חתן וכו', אלא
 ודאי צא לומר שדוקא אז (ולא מקודם) הבינה לומר כן,
 שעד עתה אמרה השערה ועתה התחזקה דבריה לומר בודאי כן הוא (בא"י), גם יש חילוק בין שני המאמרים, שלעיל אמרה
 אמה היית "גורם" פי גרמא בעלמא כי יש גם הטא אחר, אלא אמה היית גורם להתעורר עליו עוגש מימה, אבל עתה
 הבינה וראתה שהדמים היה בשביל המולות (מהרש"ל), או אפשר להפך שמתחלה חשבה שאין עוד תקוה וגמר דינו
 לרציחה ואמה היית הגורם, אבל אחר שהרף ממנו הבינה שהיפה הוראת הרציחה רק לתכלית המולות פי כדי שלא ימרחל
 עוד וימול (ד"ד), וכעין זה כתב הגור ארי"ז ז"ל: מג) פי הלשון יחיד שלו מילה, וברצים מולות, כמו הליכה הליכות, אבל
 אינו פועל כמו למול להלך שהפועל לא יתכן בלשון רבים, וא"כ על כרחך לא יתכן שימוש הלמ"ד/רק בשביל, ופירושו, חתן

אתה לי. אמה היית גורם להיות החתן שלי כרלח"א)
 עליך, הורג אישי אמה לי: (כו) וירף. המלאך ממנו:
 אז. הבינה"ב) שעל המילה צא להרגו (פס"י): אמרה
 חתן דמים למולת. חתני היה נרלח על דבר
 המילה (פ"ה): למולת. על (דבר) המולות, שם דבר
 הוא"ב), והלמ"ד משמשת בלשון על, כמו (י"ד ג) ואמר
 פרעה לבני ישראל, ואונקלוס תרגם דמים על דם

אור החיים

דיבור אחר לאהרן במלכים, ונבואה זו אין ספק
 שנאמרה לאהרן בגם שאמרו ז"ל (תוי"כ א') שכל
 מקום שנאמר וידבר ה' אל משה ואל אהרן לא
 נאמר הדיבור אלא למשה שיאמר לאהרן, ואפי' לר'
 יוסי הגלילי שסובר (שם) שנתמעט אהרן אפי'
 בדיבורים שנאמרו במלכים"ב) דוקא בדברים
 השייכים בשליחות להזולת אבל פרע זה שיעשה

גם בזמן ההוא, וביני ביני כי המלאכים נועדו יחדיו
 נחכמה פרה והרימה מכשול, אבל בעודו עסוק
 במלוא פשיטא כי לא יקרב אליו משחית:
 כו. לך לקראת משה וגו'. והגם שאמר אליו ה'
 מקודם (לעיל ד' י"ד) הנה הוא יולא
 וגו'י"ט), לפי מה שנודע לנו כי ידבר ה' דברים רבים
 בדיבור אחד בשעה שאמר למשה הנה הוא וגו' ילא

אור בדור

רם) ולא אמר ילא לשון עמיד, אלא לשון הנה. כלומר, שעמה הנה הוא יולא, ולמה חס כן לזו"ת אומר. רסא) כי ת"ק שהוא

הם (מ"א כג). שלח לו מלך ישראל, כדברך אדני המלך לה אני וכל אשר לי. שלח לו פעם שנייה, כי אם-פעת מחר אשלח את-עבדי אליך וחפשו את-ביתך ואת בתי עבדיך והיה כל-מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו. כל מה שתבע בראשונה, אינו חמדה. בקש כסף וזהב והן חמדה, שנאמר, ובאו חמדת כל-הגוים (חגי ב ז). בקש נשים והן חמדה, שנאמר, בן-אדם הנני לקח ממך את-מחמד עיניך במגפה (יחזק' כד טז). בקש בנים והן חמדה, שנאמר, והמתי מחמדי בטנם (הושע ט טז). הוי, כל מה שתבע בראשונה חמדה. ומה הוא והיה כל מחמד עיניך, דבר שהוא חמדה מתוך חמדה. ואינו. זו התורה, שנאמר, הנחמדים מזקב ומפו רב (תהי' יט יא). כיון ששמע מלך ישראל בך, אמר אין זו שלי, הדבר הזה של זקנים. מיד ויקרא מלך ישראל לכל-זקני הארץ ויאמר דעו-נא וראו כי רצה זה מבקש כי שלח אלי לנשי ולבני ולכספי ולזהבי ולא מנעתי ממנו, ויאמרו אליו כל-הזקנים וכל-העם אל-תשמע ולוא תאבה (מ"א כ ז-ח). כיון ששמע לעצת הזקנים, מיד ניצא מלך ישראל בך את-הסוס ואת-הרכב והכה בארם מכה גדולה. הוי, לעולם נמלכים בזקנים. וכן כתיב, קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל (ויקרא ט א). אמר רבי עקיבא, *למה נמשלו ישראל לעוף. מה עוף אינו פורח בלא כנפים, אף ישראל אינו יכולין לעמד בלא זקנים. גדול כח הזקנים. אם זקנים הם, תביבין לפני הקדוש-ברוך-הוא. ואם נצרים, נטפלה בהן ילדות. תני רבי שמעון בר יוחאי, בכמה מקומות שנינו שחלק הקדוש-ברוך-הוא כבוד לזקנים. בסנה, דכתיב, לך ואספת את-זקני ישראל. וכתיב, ושמעו לקלה ובאת אתה וזקני ישראל אל-מלך מצרים. בסיני, דכתיב, ואל-משה אמר עצה אלהי אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל

עץ יוסף

*מ"א: מה

וארכים ותומים היו שוליים בזקנים וכן הסודי שבו צנח"ק כדלוי נס"ק דנכוח, ויעזים צלחוחסל ונמלכום כנסהדכין ורואלין צל"ח (י"ח): כל מה שתבע בוי, בהמיה: ובאו המדה כל הגוים, וכתיב צרכיה לי הכסף ולי הזהב: את מחמד עיניך, וכתיב הם ודבר אל העם צנוק וחסה אשהי נצרב: זו התורה, וכלה להחטול על זה אלף צענה הזקנים שם הח"ח ולכס המשפט נצרב הזה. והולך לעלם לפי שנקתק אל מוחך לחת ק"ח אש"ס טיכסו זה מנהנ ציון מפני הסכנה, ומ"מ השיבוה הזקנים טיב לנשות בהקצ"ה שושיטס (י"ח): כיון ששמע לעצת הזקנים, כ"ל שצטח בהקצ"ה כמו שיעזבו הזקנים, הליות: לעצת הזקנים, ואפי"צ דכתיב ויאמרו אליו כל הזקנים וכל העם, לקוחה העלם מהזקנים היה אלף שכל העם הסכימו עמם: למה נמשלו ישראל, כ"ל וכ"ה נצבה: אם זקנים הם כוי, כ"ל אלף שצנח"ק מהנצב מלך הזקנה. ואלו נעשים הם אלו הזקנים הזכוכים חכמים וזקנים ממש ג"כ, חזיונים הם כמו בהקצ"ה מהנצב מלך הזקנה. ואלו נעשים הם אלו הזקנים הזכוכים כאלו אלף שקראם זקנים על שם שקנו חכמה ועל שם שיש בהם ישוב הדעת כזקנים קראם זקנים, הוא על שם שנטפלה להם ילדות שלא שפחה להם הילדות והצנחות כושם אלף שנטפלה להם כ"ל שהיחה טפלה ולזה קראם זקנים על שם חזיונים כזקנים. מ"מ למדנו שהזקנים חזיונים הם לפני הקב"ה מלחך שלמעלה הצחוכים ולהחשיבם קראם זקנים (כלי חמדה): בסיני דכתיב ואל משה אמר ג', וזה צקני היה שפכסו זו קודם ממן הוכה נלמכה

(שמו' כד א). באהל מועד, קרא נ לבא, כי-מלך ה' צבאות בהר כד כג). רבי אבין אמר, עתיד ה בגרן, והוא יושב בראש כלב שנאמר, ה' במשפט יבוא עם ושריו אין כתיב כאן, אלא עם העולם. ומה אומר קהם, אתם כרם ה' צבאות בית ישראל (ש יסד ציון וכה יחסו עניי עמו בגרן, ומלך ישראל ויהושפט נ בגדים בגרן (מ"א כב י). וכי נ יושבין פחצי גרן עגלה, כדי ל יושבין לפניהן וכותבין דברי ראיתי יושב עמקן ודן בתוכו עם-זקני-ארץ (משלי ט א כג).

פן

וידבר אלהים אל-משה ויאמר אדם את השם באותיותיו. כה הלא. האומר אין תחית המן

כדסיכסיו בחומש: את זקני ישראל כגורן, טי כגור, טוי כגור סי יבוס כגד זקניו סיוחס ויר הסנה ההענוג אשכ לנסעות לנוכן ססור עגול. אלא עם זקני עמו ושריו יושב עמם כוי, ול יחצנך דיון כלומכס ובי הוא וצית דינו (י"ח) אלף שכלן קחמך על גזכ דין שאליו נחחס אל דנחטמים לחצורן ומוח על מכ נעבו לישכאל, נן ממקומם. ונזילה העני, מה שחלקו שלם. או י ציערס הכרם משמע דלויכר דיון ישכאל דלט נצכו נוח ליון וגוי ומכ עטין ליון עובדי ע"ז ב כמ"ס ונחתי נערים שביס וגוי מלשריך מהעט ה' ראנצ אורכח אשמעינן שאל"ס שבי מוקר י שבי נפכע מן הכושים הכטים, וזה אמר יען דחולין וכי שער שומרון גוכן הים: אלא כדח עגולה כנוכין: כדי שיהיו רואין זה את זה, ומתחוכים זה עם זה עד שחלף הכרח כלככה, כורח לח בני קוף סוכוה, ונעגולה שלימה לא קופסו הדיינים: אמר שלמה אני ראיתיו, כ"ל כדלשלי, ואמך נודע בשעבים על עתיד שאל יכו חיל כמו לכנסק ישכאל, ונעלה כמו להקב"ה ס

(שמו' כד א). באהל מועד, קרא משה לאהרן ולבניו ולקני ישראל. לעתיד
 לבא, פי' מלך ה' צבאות בחר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד (ישעיה
 כד כג). רבי אבין אמר, עתיד הקדוש ברוך הוא להעמיד את זקני ישראל
 בגרן, והוא יושב בראש פלם פאב-בית-דין ודנין את אמות העולם,
 שנאמר, ה' במשפט יבוא עם-זקני עמו ושריו (שם ג יד). על זקני עמו
 ושריו אין פתיב פאן, אלא עם זקני עמו ושריו, יושב עמהן ודנין אמות
 העולם. ומה אומר דהם, אתם בערתם הכרם, אלו ישראל, שנאמר, כי
 כרם ה' צבאות בית ישראל (שם ה ז). גזלת העני בכתיתכם, שנאמר, כי ה'
 יסד ציון ובה יחסו עניי עמו (שם יד טו). וכן דרך המלכים לישב עגלה
 בגרן, ומלך ישראל ויהושפט מלך יהודה יושבים איש על-כסאו מלכשם
 בגדים בגרן (מ"א כב י). וכי בגרן ישובו. אלא כדמנינו, סנהדרין היו
 יושבין פחצי גרן עגלה, כדי שיהו רואין זה את זה, ושני סופרי הדינין
 יושבין לפניו וכותבין דברי המסיבין ודברי המזכירין. אמר שלמה, אני
 ראיתי יושב עמהן ודן בתוכם, שנאמר, נוזע בשערים בעלה בשבתו
 עם-זקני-ארץ (משלי טו כג).

פרשת וארא

וידבר אלהים אל-משה ויאמר אליו אני יי. ילמדנו רבנו, מהו שיקרא
 אדם את השם באותיותיו. כך שנו רבותינו, אלו שאין להן חלק לעולם
 הבא. האומר אין תחית המתים מן התורה, ואין תורה מן השמים,

עץ יוסף

כדרכי ש"י בחומש: את זקני ישראל כגורן, שיהיה ושב אללם בענולה כגורן כדמסכת ואזיל וכויו כנגד זקניו
 כבוד, פי' כבוד ה' יהיה נגד זקניו היותם ושבצום בחצי ענולה וכו' אהם זה את זה (וי"ח). וכדמיו כחנ, המסול
 הסנה הענוג אשר לנסוח לגורן שהוא ענולה, כי הענול אין לו חמלה וקוף וכן אורחו הענוג אין לו קוף וחמלה:
 אלא עם זקני עמו ושריו יושב עמהם כו', ור"ה ולהאי דכשא מלי ושריו, י"ל שכו' הם שכי מעלה שהם עמו
 והנכר דנין כדומים וכו' הוא וצית דנין (וי"ח): אחם בערתם הכרם כו', וכוח הדין שנעשו על שאר ענינות
 אלא כאלו קאמך על גזר דין שאינו נחמם אלא על מה שהכעו לישראל, כי לוי זה היה מכחם עליהם. ומכיון
 דנחמתי לאבדן ומות על מה שבאו לישראל, נכרע מהם על הכל (וי"ח): אחם בערתם הכרם, זה משל שהדיוחוס
 ממקומם. וגיזיל הטני, מה שתלקו שללם. או יהיה ציערתי הכרם, מה שביערתי מן העולם. ואע"ג דהרא ואחס
 ציערתי הכרם משמע דאורידי דנין ישראל דלעיל מוניה כהיב עמי מאשרין מהטיס וגוי וכחיה כהיב יע' כי
 נכחו בעת ליון וגוי ומכ ענין לנין עובדי ע"ז צין הדנקים, וי"ל דאורידי דמשהי ואזיל כדוע הכוטיס והמנכיונים
 כמ"ש ונחמו נערים שריכס וגוי מאשרין מהטיס וגוי, הכיכ מעלה הכוטיס הטובים סהן זוכין ליכב צדין עם
 ה' ואנב אורחא אשמעינן שטיס כהי מוקך אה ישראל ציד עובדי ע"ז עזיר ליפכע מהס. ושוב חזר לעינו
 שהי נכרע מן הכוטיס הכטיס, וזה אמר יען כי נכחו בעת ליון וגוי (וי"ח): וכי בגורן ישבו, כדפסין כמ"ק
 דתולין וכי טער שומרון גורן היה: אלא כדמנינו סנהדרין כו', כ"ל שמקום מושבן נקרא גורן להיותו כחצי
 ענולה כגורן: כדי שיהיו רואין זה את זה, שיכשיי שיהיו רואין זה את זה להיות בומשין איה דנכ הכרו
 ומחוכת זה עם זה על שתלם הוכחא כהלכס, שאינו היו וישנין בצורה שלא בענולה אין בני חמלה הכוכה
 כוזה אח בני סוף שוכה, ובענולה שלימה לא היו וישנין כדי שיהא מקום ללאת ולצוא, והיסי"ח כחצ מפני
 קוספי הדיויס: אמר שלמה אני ראיתי, כ"ל. פי' ככות הקודש ראה צעתי סהקצי"ב ויכב ודן עם הזקנים
 כדלעיל, ואמר נודע בשערים על עמוד שאז יהיה נודע ויכר שמכרס עליו כאלו כהצט. ולפי זה פי' אהם
 חיל כמז לכנאם וישראל, ובעלה כמז להקצי"ב על דרך חקלאי איהי (וי"ח):

הכתוב קדוש ותחלת הפרשה נקט ואקדוש סמך. ולי נראה דאלהפליא לה' סמך. הרא"ם ז"ל.
דילמא משהי ליה ואתי ביה לירי תקלה. יש נסחאות דגרסי הכי ויש נסחאות דלא גרסי **אלא התם דילמא אתי ביה לירי תקלה.** ולפי אותן נסחאות נוכל לומר דהתקלה הוא שלא יביאנו כלל. ולפי הגירסא הראשונה נגרוס נדבה נמי דילמא משהי לה וכו' אלא נדבה דנזירות היכי משכחת לה. דהא עיקרו של נזירות על ידי נדר הוא בא דאמר הריני נזיר וכל הנודר נזירות על ידי קפדנותו הוא ולא תמצא בו נדבה בנזירות שאין כוונתו לשמים. כשמעון הצדיק כהאי גוונא משכחת לה נדבה בנזירות שהרי אותו שבא לפניו לא התנדב לצער עצמו ולכפר עונותיו אלא לשם שמים. וזה נקרא נזירות נדבה אבל שאר נזירות נקראים נדרים. ובקש לטרדני. כלומר לפרוק עול מעלי ולעשות עצמו כאלוה. אמרתי לו ליצר במי שהוא עתיד להיות רמה ותולעה הם היסודות. הרי"ץ ז"ל.

כשהן תוהין. לשון פחד כשהן מתפחדים על עבירות שביים. ומשמע כמו עושה לבן תוהין תוהין. פירוש.

כשהן תוהין נזורים. כלומר מתחרטים מעונותיהן אז נזורים. וחברו בתוהא על הראשונות. וקצת נראה מהכא שאין משמעותו ממש לשון חרטה כמו שפירש בעל הערוך מדקא מייתי אחר כך ומתחרטים. על כן יש לומר משמעותו הישר לשון תמהון כלומר שמצטערין מעונותיהן שעשו לשון תהי בה ר' אלעזר שהוא לשון תמה. ויש מי שגורס מפני שהן תוהין כשהם נודרים. כי מאחר שעל ידי כעס נדרו מיד הם מתחרטים וכיצד הוא זה שתוהין על ידי שמיטמאין וסיפא פירושא דרישא. והראשון עיקר. הרי"ץ ז"ל.

דף י' ע"א ר' יהודה למעמיה דעביר בנדבה דלא אתי לירי תקלה דתניא וכו'. וא"ת מכל מקום בעזרה מצינו נדרי כשרים. תריץ דאפילו בעזרה אינם אומרים כי אם הרי זו דאי אמרי הרי עלי שמא תמצא טרפה ויהיו חייבים באחריותה ואתי לירי תקלה דבל תאחר. ובריש חולין דקאמר ואפילו ר' יהודה לא קאמר אלא הרי זו אבל עלי לא בהרי זו יכול לחלק כגון דאמר הרי זו קודם שהביאה לעזרה. הרא"ם ז"ל.

וז"ל שיטה ר' יהודה למעמיה וכו'. דכיון דאינו מקדישה אלא תכף לשחיטה לא אתי בה לירי תקלה. והאי דלא משכחת לה דיכול לאצולי נפשיה מלבא לירי תקלה על ידי שהוא מקדיש תכף לשחיטתה אלא כדאקדשה משם נדבה דאמר הרי זו אבל היכא דקבלה עליו משום נדר לא מצי לאצולי נפשיה בהכי דאיפשר דאתי ביה לירי תקלה דכשרין מתנדבין אבל לא נודרים. עד כאן.

וכתב רבינו ז"ל ושמעין מיהא דלא מיבעי ליה לכשר למינדר או לאישתבעי במידי. פירוש הואיל ור' יהודה לא שרי להקדיש נדבה אלא כפתח העזרה. אלא כדבעי למיעבד מידי או אפילו למיתב וזוא

לעניא או אפילו לפדין שבויים. וכיוצא בהם אי איתיה לההוא מידי בידיה יתן לו מיד ואי לא לשחוק עד דהוי בידיה ויהיב ליה. ומיהו אי מצוה דגופיה הוא ומחייב בה ורמיא עליה כגון הא דאמרין אשנה פרק זו או מסכתא זו והא אמיד נפשיה למיקם בה וחזי דמיאש מינה שרי ליה למינדר עליה לזרזי נפשיה כדבר גידל. וכל שכן היכא דרגיל ומשתלי ועבר על אחת ממצות לא תעשה דתנן ונדרים סייג לפרישות וכן הדין בשבועות. ותימה דהא כתיב וידר יעקב וכו'. וי"ל שעת צרה שאני דאמרין בהגדה לאמר לדורות דשעת צרה מותר לידור בתנאי הרי זה סלע לצדקה אם אנצל מצרה זו אם יחיה בני וכיוצא בו וכענין נדרו של יעקב אבינו אם יהיה אלקים עמדי וגו' כל אשר תתן לי עשר וכו'. אבל שלא בשעת צרה אסור לידור לשום דבר אלא מה שדעתו ליתן יתן בלא נדר. ומה שנהגו לידור צדקות ושמן למאור ביום הכיפורים. יש לומר דעל ידי שהוא יום הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו יתברך כשעת צרה דמי ולפיכך נודרין כדי שיעלה זכרונו לטובה ולחיים טובים וליתן (למחר) [לאלתר] אי אפשר. מכל מקום חייבים ליתן למחרת. הרנב"ז ז"ל.

מתאויס להביא חטאת. משום דכתיב ביה כפרה לפי

שאינ הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידם כדי שיתחייבו חטאת. וקשיא לי והא כתיב כי אין אדם אשר לא יחטא. ועוד שאינו מקשה מבהמתן של צדיקים גבי רבי ישמעאל שקרא ובקש להטות ובקצעו ספר תורה בחמתן בהאשה רבה. ולכן נראה לי לפרש שאין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה לאחרים עמם על ידיהם שיהו אחרים למדים מהם כמו ר' מאיר בבית שאן ור' אמי ור' אסי בחולין ור' יוסי בכתובות דבקשו להעלות עבד לכהונה על פיו. ולכן הכא נראה לי לגרוס לפי שאינם חוטאים. פירוש לפי שאין רגילים לחטוא שבכל כחם שומרים עצמן

מן החטא. הרא"ם ז"ל.
להביא קרבן חטאת. משום שכתוב בו כפרה ממילא ולא על חטא היו מביאין חטאת שאין הקדוש ברוך הוא וכו'. וכיון שהיו חסידים כל כך שהיו מערימין להביא קרבן למקום זריזין הן דלא אתו לירי תקלה מדעתן. שיטה. **לפיכך היו עומדים ומתנדבים בנזירות כדי שיתחייבו קרבן.** שהנזיר מביא חטאת עולה ושלמים. ומיהו דוקא כי אמר כנדבתם דמשמע שמביאים אותו לשם מצוה ולא לשם על שעשו עבירה. אבל אי אמר כנדרם משמע שמביאים אותו על חטא שעשו ואין זה מנהג כשרים לכך לא אמר כלום.

ח"ו שהחסידיים הראשונים. פירוש דקסבר נזיר חוטא הוא. אלא הרוצה להתנדב עולה מתנדב כדאמרת דאדם מביא כבשתו. תולנן לעזרה.

שמעון הצדיק הא דאמרן. פירוש מדקאמר עליך הכתוב אומר להזיר לה' משמע דוקא כזה שהיה פרוש כל כך ראוי לנזור נזירות לה'. אבל שאר בני-אדם. אסוויים-לנודר בניזר דעוברים כשנודרים לפי שמצערין עצמן מן היין. ואף על גב דבהאי ענייניא דכתיב נזיר לה' כתיב בפירוש מאשר חטא על הנפש דמשמע דאף אותו שכונתו לה' מיקרי חוטא. ודאי אין הכי נמי דאיכא חטא במה שציער עצמו מן

שלו, שהדרך מתרבה עליהן מחמת שהוא פורק משאו בחוץ וכשלא היה סתום דרך בני אדם לפרוק סמוך לבית. אין בכך כלום, כיון שיש לו להשתמש עמהן.

והוי יודע דכי אמרינן אין בני מבוי מעכבין עליו, הני מילי במבוי הפתוח למוקצה ולבקעה או לרחבה שאחורי הבתים. אבל פתוח לרשות הרבים אפילו בני רשות הרבים מעכבין עליו, משום דבני רשות הרבים נפישו ודחקי ועיילי התם טובא, כדאמרינן לקמן (יג, ה) מבואות המפולשין לרשות הרבים וביקשו בני מבוי להעמיד להן דלתות בני רשות הרבים מעכבין עליהם. והתם בפתוחין מצד אחד קאמרינן, דאי במפולשין לגמרי משני צדדין היכי סבור מינה בד"א, והיכי אמרינן זימנין דדחקי בני רשות הרבים ועיילי טובא, הוה ליה למימר דחלפי בהו. ומצינו שנקרא מבוי גדור משלש רוחותיו מפולש בפרק כל כתבי הקודש (שם ק"ו, ה). זה כתב הרב ראב"ד זכרונו לברכה. וכן הדברים נראין.

ומיהו דווקא במבוי פתוח ברחבו לרשות הרבים שאין בו פתח בדופן רביעית, אבל היה בו פתח ברחבו שאינו רחב כרחבו של מבוי ופצימין ומלבן לעכב רגל הרבים ממנו, מעמידים להם דלתות, שלפיכך קראוהו מפולש לרשות הרבים כדאמרי' התם דשלש דפנות בלא לחי זהו מבוי המפולש. ומיהו בהאי דינא אין לחי וקורה מעכבים.

אבל ראיתי דעת כל רבני ספרד זכרונם לברכה דמפולשין משני צדדין קאמר. ולפיכך יש לנו (לדחות) [לדחוק] ולומר שבמפולש מצד אחד, הואיל והוא מיוחד לפי (ג"א - לבני) המבוי (עושיין) [עשויוין] להשתמש בו, ואין רגל הרבים מצויה שם, אבל במפולש משני צדדיו פרוץ הוא להם ואין עשוי לתשמיש ומשום הכי עיילי התם. והאי דלא אמר חלפי בהו, משום דאפילו בשאין דרך לאלו בדרך האחד דלא חלפי ביה, (מצי) [מצו - ג"ג] לעכב.

דף יב ע"א. הא דאמרי' מיום שחרב בית המקדש אע"פ שניטלה נבואה מן הנביאים מן החכמים לא ניטלה. פרשי' ז"ל אע"פ שניטלה מן הנביאים שאינן חכמים. ויש להשיב בה דהא אמרי' במסכת נדרים (גמ, ה) אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על חכם גבור ועשיר. ויש שהשיבו שאין הקב"ה משרה שכינתו בלא הפסק אלא על חכם, אבל נביא של שליחות, כגון נבואת יונה בן אמיתי בשליחות נינוה שהוא לפי שעה, משרה הוא שכינתו אף על החסידים שאינם חכמים. דאמרי' התם מנא לן משה, ואילו משה לא פסק ממנו נבואתו. וזהו לשון משרה. ואע"ג דמייתי נמי עשיר מינוה, נביא בלא הפסק היה ולא נשתלח אלא לנינוה. ואין דעתי נוחה.

אלא הכי קאמר אע"פ שניטלה נבואת הנביאים שהוא המראה והחזון, נבואת החכמים שהיא בדרך החכמה לא ניטלה אלא יודעים האמת ברוח הקודש שבקרבם (סדר הדברים כאן תוקן ע"פ כת"י).

ע"ב. חלק בכור וחלק פשוט יחבינן ליה אחד מצרא. פי' ואע"ג דלא שוו חולקי אהדדי, שיימינן להו בארעא ושקיל פי שנים בה במקום אחד, כגון שיש שדה אחת עידית בין

ולשון הגמרא שאמרו להחזיר פתחו למבוי אחר רבותא קאמר, לא מיבעיא אם ביקש לפתוח במבוי זה מבלי שיסתום פתחו האחר שמעכבין עליו, שהוא מעביר עליהן בני המבוי האחר מעכשיו, אלא אפי' ביקש לסתום פתחו שבמבוי זה אין שומעין לו (ג' - שם) למחר ימלך לפתחו והחזיק בפתח האחר ומרבה עליהן דרכן. וכל שכן במחזיר לרשות הרבים שבני מבוי (ש)מעכבין. ומיהו אם פרץ פצימיו מן המבוי הזה אין מעכבין עליו. והיינו דקאמר להחזיר פתחו, ולא קאמר לסתום פתחו ולהחזירו למבוי אחר, משום [ד]דילמא הוי משמע בפרץ פצימיו והוא ודאי אין מעכבין.

והפירוש שאמרתי שאינו עולה כהוגן, מפני שאין דינו מחזור לי. שאם מן הדין לחייבו במס אכסניא של מלך (יהשבו) [יחייבו] אותו כשהוא סתום מכאן ופתוח לשם. ואם אין הדין [נותן] לחייבו למה מונעין ממנו חזרת פתחו, אם כן כל היוצא מן המבוי יחייבו אותו שלא לצאת כדי שיתן עמהם בלחי וקורה וכשאר הדברים, וכן אחד מעיר שנתן דעתו לעקור משם כן.

אחד מבני מבוי שביקש לסתום כנגד פתחו. פירש רש"י ז"ל שביקש להקיף מחיצה סביבות ארבע אמות, פירוש שיש לו במבוי כנגד פתחו, מעכבין עליו, שההולך מראש המבוי לצד סופו צריך להקיף סביב המחיצה.

וזה הפירוש אינו נכון בדרך הסוגיא, דאי הכי היכי אקשינן עליה דרב הונא מהא דתניא נמצאת פנימית משתמשת עם כולן ומשתמשת לעצמה, הא רב הונא לא אמר שיעכבו אלא פנימיים על החיצוניים שהדרך מתרבה להם, אבל לא חיצוניים על הפנימיים כיון שאין הדרך מתרבה. ועוד שלא מצינו ארבע אמות במבוי אלא בחצר אמרו, ואין דנין במבוי מחצר שהרי אינן שוין שפירוק משא בחצר הוא ולא במבוי.

ויפה פירש ר"ח ז"ל כגון שיש לראובן חצר בסוף המבוי מבפנים וביקש לסתום כנגד פתחו ולהוציאו מכלל המבוי, מעכבין עליו מפני שהם היו יכולין ליכנס ולהשתמש שם, כדאמר רבי שמעון בן אלעזר לקמן (יג, ז), והדרך מתרבה עכשיו עליהן.

ואל תתמה אם על הפנימי בלבד היכי קאמר אחד. שהרי בכלל זה יש כל הפנימיים שרצו לסתום והחיצוניים מעכבין, וכל אחד ואחד הבא ברשות הפנימי סותם אף על פי שהחיצון מעכב עליו ולרב הונא אינו סותם. ועוד שמצינו אחד סתם על אחד ידוע, במסכת יבמות פרק כיצד אשת (יט, ז), ר' שמעון אומר ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה, כיצד חלץ לבעלת מאמר נפטרה צרתה לצרתה לא נפטרה בעלת מאמר. ועוד במסכת שבועות פרק כל הנשבעים (מה, ה) היה אחד מהן משחק בקוביא או מלוה ברבית שכנגדו נשבע ונוטל, ולא נאמר אלא על הנשבע ולא משלם. ובפרק המוכר את הספינה (לקמן פה, ה) היתה מידה של אחד מהן, ופירושו של לוקח ולא של מוכר. [ו]בפרק קמא דבבא קמא (יד, ה) לא לזה ולא לזה כגון חצר שאינה של שניהם אלא דחד, כלומר דניזק.

ופסקו הגאונים זכרונם לברכה כרבי וליתה לר' שמעון ב"א ודרב הונא. ואפילו בא לפתוח לו פתח בסוף חלקו שכנס בתוך

תוספתא בבא קמא פרק ט

לח הרי אלו הייבין (ג) שליח ביד שהבה ברשות ב"ד והויק פסור אבל חבל
 יתר מן היציא לו הרי זה הייבין אומר שריפא ברשות ב"ד והויק פסור
 (ד) חבל יתר מן היציא לו הרי זה הייבין (ה) המבייש את הכיור ערום ח"י חייב
 ואינו דומה מבייש ערום למבייש לבוש ביישו במרחץ ה"ן חייב ואינו דומה
 מבייש במרחץ למבייש בשוק ואינו דומה המתבייש מן היקק למתבייש מן
 הפגם ואינו דומה גדול המתבייש לקטן המתבייש (ו) החובל בכתובה שומה
 וקמן חייב בארבעה נדבות ומפסור מן הברשות מפני שאין להן בנות רבו אומר
 הדש יש לו בנות קמן אין לו בנות : החובל שומה (ז) הפעמים יש לו בנות
 ופעמים אין לו בנות מומא רבי יהודה אומר אין לו בנות והבמים אומרים
 יש לו בנות : ה (ח) החובל באשתו בין שחבל בה הוא בין שחבל בה
 אחרים מציאין מידו וילקח בהן קרקעות והוא אוכל פירות ר' יהודה בן בתירה
 אומר בנות שבפתי לה שני חלקים ולו אחד בנות שבגלו לו שני חלקים ולה
 אחד שלו נתתין לו מיד ושלה יקח בהן קרקע והוא אוכל פירות (ט) החובל
 בחייבי גלות ב"ד חייב בכל (י) בחייבי מיתות ב"ד עד שלא נגמר דינו חייב
 משנגמר דינו פסור. היוצא ליהרג וחבל באחרים חייב חבלו בו אחרים פסורין
 (יא) שמעון בן אלעזר אומר אף הוא שחבל באחרים פסור שאין מחזירין אותו
 (יב) לאמירת ב"ד מעתה הרוצח אחר חבירו להרגו ונהפך הנדרף וחבל בו או
 שחבלו בו אחרים פסור (יג) (מגבר לה) ולא תקרו כופר לנפש רוצח הרגו
 הרג (יד) את בהמתו כאחד וקטע את ידו כאחד הרגו וסימא את עינו כאחד
 פסור שנא' (שמות כ) ולא ירעה אפון ענישו יענש האם יש אפון אין נענש אבל
 הרג את בהמתו ואח"כ קיטע את ידו ואח"כ הרג קיטע את עינו ואח"כ
 הרגו חייב שנא' (סס כג) דמיסל שלם ישלם. זה הכלל כל שחלה עליו חובה
 מיתה ותשלומין כאחד פסור (ט) מיתה ואח"כ תשלומין תשלומין ואח"כ מיתה
 דרי זה חייב (י) החובל באביו ואמו ועשה בהן חבורה אפי' שונג פסור מפני
 שגזין בגבישן ור' יהודה והגרביע אפי' שונג פסור שגזין בגבישן. הדיק
 נדיש של חבירו והוציאו בשבת ררי זה חייב שכבר נתייב בגבישן הכיס עד
 שלא תבא שבת אם היה מברר בו ויוצא פסור (יז) העושה מום בעקדשין אין
 משלם אלא חצי נוק : (יח) הכהן עבר האשה ויוצא ליהרש משלם נוק צדק רבי
 שבת ובשבת לאשה (יט) וולדות לבעל שנא' (סס כג) ונפשו אשה הרה מזה תלמוד
 לזה נתגדשה מזה ונשאת לולדת לבעל הריין הולדת מזה ונשאת מזה ונשאת
 לולדת של גר ועבד משוחרר (כ) לפיכך אם מת הרי זה זכה : ח החובל בעבדו
 ושפחתו העברים בענין לבנין הרי אלו נשבעין ונטולין. החובל בעבדו ושפחתו

בבא קמא פרק ט
 אור דבתי
 [א] בן גדלים המתבייש לזן קטנים המתבייש [ב] דמי : [ג] שואמר והכור ער שיעשה בו מעשה : [ד] על עינו : [ה] כאי : [ו] הוא ענינו :

[א] אברהם [ב] שליח בית דין וכו' : מסורין דף ט"ז : [ג] פגמים דף ט"ז : [ד] חבל יתר מן היציא לו הרי זה הייבין אומר שריפא ברשות ב"ד והויק פסור אבל חבל יתר מן היציא לו הרי זה הייבין אומר שריפא ברשות ב"ד והויק פסור (ד) חבל יתר מן היציא לו הרי זה הייבין (ה) המבייש את הכיור ערום ח"י חייב ואינו דומה מבייש ערום למבייש לבוש ביישו במרחץ ה"ן חייב ואינו דומה מבייש במרחץ למבייש בשוק ואינו דומה המתבייש מן היקק למתבייש מן הפגם ואינו דומה גדול המתבייש לקטן המתבייש (ו) החובל בכתובה שומה וקמן חייב בארבעה נדבות ומפסור מן הברשות מפני שאין להן בנות רבו אומר הדש יש לו בנות קמן אין לו בנות : החובל שומה (ז) הפעמים יש לו בנות ופעמים אין לו בנות מומא רבי יהודה אומר אין לו בנות והבמים אומרים יש לו בנות : ה (ח) החובל באשתו בין שחבל בה הוא בין שחבל בה אחרים מציאין מידו וילקח בהן קרקעות והוא אוכל פירות ר' יהודה בן בתירה אומר בנות שבפתי לה שני חלקים ולו אחד בנות שבגלו לו שני חלקים ולה אחד שלו נתתין לו מיד ושלה יקח בהן קרקע והוא אוכל פירות (ט) החובל בחייבי גלות ב"ד חייב בכל (י) בחייבי מיתות ב"ד עד שלא נגמר דינו חייב משנגמר דינו פסור. היוצא ליהרג וחבל באחרים חייב חבלו בו אחרים פסורין (יא) שמעון בן אלעזר אומר אף הוא שחבל באחרים פסור שאין מחזירין אותו (יב) לאמירת ב"ד מעתה הרוצח אחר חבירו להרגו ונהפך הנדרף וחבל בו או שחבלו בו אחרים פסור (יג) (מגבר לה) ולא תקרו כופר לנפש רוצח הרגו הרג (יד) את בהמתו כאחד וקטע את ידו כאחד הרגו וסימא את עינו כאחד פסור שנא' (שמות כ) ולא ירעה אפון ענישו יענש האם יש אפון אין נענש אבל הרג את בהמתו ואח"כ קיטע את ידו ואח"כ הרג קיטע את עינו ואח"כ הרגו חייב שנא' (סס כג) דמיסל שלם ישלם. זה הכלל כל שחלה עליו חובה מיתה ותשלומין כאחד פסור (ט) מיתה ואח"כ תשלומין תשלומין ואח"כ מיתה דרי זה חייב (י) החובל באביו ואמו ועשה בהן חבורה אפי' שונג פסור מפני שגזין בגבישן ור' יהודה והגרביע אפי' שונג פסור שגזין בגבישן. הדיק נדיש של חבירו והוציאו בשבת ררי זה חייב שכבר נתייב בגבישן הכיס עד שלא תבא שבת אם היה מברר בו ויוצא פסור (יז) העושה מום בעקדשין אין משלם אלא חצי נוק : (יח) הכהן עבר האשה ויוצא ליהרש משלם נוק צדק רבי שבת ובשבת לאשה (יט) וולדות לבעל שנא' (סס כג) ונפשו אשה הרה מזה תלמוד לזה נתגדשה מזה ונשאת לולדת לבעל הריין הולדת מזה ונשאת מזה ונשאת לולדת של גר ועבד משוחרר (כ) לפיכך אם מת הרי זה זכה : ח החובל בעבדו ושפחתו העברים בענין לבנין הרי אלו נשבעין ונטולין. החובל בעבדו ושפחתו

אור דבתי
 [א] בן גדלים המתבייש לזן קטנים המתבייש [ב] דמי : [ג] שואמר והכור ער שיעשה בו מעשה : [ד] על עינו : [ה] כאי : [ו] הוא ענינו :

בבא קמא פרק ט
 אור דבתי
 [א] בן גדלים המתבייש לזן קטנים המתבייש [ב] דמי : [ג] שואמר והכור ער שיעשה בו מעשה : [ד] על עינו : [ה] כאי : [ו] הוא ענינו :

בבא קמא פרק ט
 אור דבתי
 [א] בן גדלים המתבייש לזן קטנים המתבייש [ב] דמי : [ג] שואמר והכור ער שיעשה בו מעשה : [ד] על עינו : [ה] כאי : [ו] הוא ענינו :

בבא קמא פרק ט
 אור דבתי
 [א] בן גדלים המתבייש לזן קטנים המתבייש [ב] דמי : [ג] שואמר והכור ער שיעשה בו מעשה : [ד] על עינו : [ה] כאי : [ו] הוא ענינו :

בבא קמא פרק ט
 אור דבתי
 [א] בן גדלים המתבייש לזן קטנים המתבייש [ב] דמי : [ג] שואמר והכור ער שיעשה בו מעשה : [ד] על עינו : [ה] כאי : [ו] הוא ענינו :

אור דבתי
 [א] בן גדלים המתבייש לזן קטנים המתבייש [ב] דמי : [ג] שואמר והכור ער שיעשה בו מעשה : [ד] על עינו : [ה] כאי : [ו] הוא ענינו :

בבא קמא פרק ט
 אור דבתי
 [א] בן גדלים המתבייש לזן קטנים המתבייש [ב] דמי : [ג] שואמר והכור ער שיעשה בו מעשה : [ד] על עינו : [ה] כאי : [ו] הוא ענינו :

בבא קמא פרק ט
 אור דבתי
 [א] בן גדלים המתבייש לזן קטנים המתבייש [ב] דמי : [ג] שואמר והכור ער שיעשה בו מעשה : [ד] על עינו : [ה] כאי : [ו] הוא ענינו :

בבא קמא פרק ט
 אור דבתי
 [א] בן גדלים המתבייש לזן קטנים המתבייש [ב] דמי : [ג] שואמר והכור ער שיעשה בו מעשה : [ד] על עינו : [ה] כאי : [ו] הוא ענינו :

בבא קמא פרק ט
 אור דבתי
 [א] בן גדלים המתבייש לזן קטנים המתבייש [ב] דמי : [ג] שואמר והכור ער שיעשה בו מעשה : [ד] על עינו : [ה] כאי : [ו] הוא ענינו :

סימן מ

(א) שלא להנות מציפוי נעבד אף היכא שהנעבד עצמו לא נאסרה, כגון הרים ואילנות ובעלי

יבין שמועה

והרמב"ם הביא דין זה בפ"ב מהלכות שבת הל' י"ג ושם מקומו דנקיט דייניש השייכים לשבת ודין איסור הנקה למצואר בש"ס דאסור אף בשכר. גלמוד ג"כ מדברי הרמב"ם שכתב בלשונו ולא תניק ולא מיילד אבל מיילדת בשכר דמשמע דוקא דצמיילדת יש חילוק בין צמנס ובין בשכר משא"כ בהנקה כ"י ברור ודברי הכ"מ ז"ע בזה.

עוד אמרו דאסור להתרפאות מעכו"ם חולי שי"ט צו סכנה, ודוקא אם הוא ספק חי ספק מת אבל אם הוא ודאי מת כלומר שקרוב הדבר שימות מאומה חולי מתרפאין מהן ולחיי שעה לא חיישינן, עיין בש"ס (דף כ"ז ע"ב) ובפרש"י שם ועיין היטב בדברי הפוסקים. ודכירנא מילתא שנשאל מכתוב אהמ"ו הגאון זללה"ה בקטנותי במולה א' שאמנדוהו למיתה ל"ע שקדחו אש בצצר א' ואמרו הרופאים שזדאי ימות ומלאו לו קצת עזר לחתוך האבר. אך נסתפק שאולי ע"י חתיכת האבר ימות מיד א' חיישינן לחיי שעה ומידכר דכירי לי מלתא שטרס שנגמר הדין לקמייהו מת המולה מעצמו. ולכאורה יש לדמות להא דמתרפאין מן הנכריים היכא דהוא ודאי מת דלחיי שעה לא חיישינן. ועיין בש"ס דאמר' דעכו"ם ודאי קטיל והיינו שהוא קרוב לודאי ואפ"ה צודאי מת לא משגיחין אחיי שעה כלל וכלל (ואם לסמוך ארופאים עכו"ם צמא שאומרים שזדאי ימות אם לא יתרפס ע"י חתיכת אבר. כבר מצואר דאין לסמוך ארופאים בזה אם לא שאומד דעת הישראל פן הוא) ה"ה כאן בחתיכת אבר כיון דאמנדוהו רופאים למיתה אם לא יחתוך האבר אף דקרוב לודאי שע"י חתיכת האבר ימות מהרה לחיי שעה לא חיישינן. וז"ל נמי דאף דאמר' דעכו"ם ודאי קטיל והיינו קרוב לודאי מ"מ לא שכיחא ואינו קרוב כל כך כמו דאמר' דודאי מת ועיין בתוס' שם דה"ל ולחיי כו' שכתבו וכאן וכאן שנקינן הודאי למיעבד הספק. והיינו הא דמתרפאין ע"י עכו"ם וה"ה בחתיכת אבר כה"ג דעכ"פ נסתפק לו שע"י חתיכת האבר חי ואינו קרוב לודאי שימות ע"י ע"ש היטב בתוס' ועיין בתו"ח מ"ש בזה דרי"ש לא הניחו לכן דמא להתרפאות ע"ש היטב שכתב דקרא דאם אמרו נצוא העיר נסתפקו אם יחיו צמלתמה וכדכתיב אם יחיו כו' ע"ש היטב ועכ"ז ההני מסתפק ושאל. אם הוא דוקא שיעשה ע"י נכרי דישאל לא עבד ולא מידי ובה אמרי' דמניחין לעכו"ם להתרפאו' אבל לחתוך האבר ע"י ישראל י"ל דלא התיירו חיי שעה או נימא כיון דלא חששו לחיי שעה אין חילוק כלל בין אם הישראל נותן צדיים הסמים שנותן העכו"ם או שהישראל עצמו חותך האבר או עושה ע"י עכו"ם חד דינא אית לי

ד ובל זה בחולי שי"ט צו סכנה. אבל חולי שאין צו סכנה. שרי להתרפאות כ"ה דעת הר"ף והרמב"ם דמתרפאין מעכו"ם חולי שאין צו סכנה ורב יהודה דאמר דאפי' ריבדא דכסילתא אין מתרפאין מהן לית הלכתא כוותי' דהא ר' יוחנן דאמר כל מכה שמחללין עלי' שבת מתרפאין פליג אר"י וכ"ה דעת המחבר ב"ד סימן קנ"ה ע"ש ולא כדעת התוס' דס"ל דהלכה כר' יהודה עיין בדברייהם ובהרא"ש. ועיין בס' לחם ספרים דמנ"ל להפוסקים לומר דר' יוחנן פליג אר"י דס"ל דמתרפאין דילמא ר"י איירי ברופא מומחה גם הקשה דילמא ר"י איירי בעושה הרפואה בשכר ע"ש בצריכו'. ובאמת לבד מהדוחק דחיקא מלתא טובא לומר כלל ואמר מכה כו' איירי דוקא ברופא מומחה. דהא בש"ס (דף כ"ח) מקשי הש"ס ור"י היכא עבד ומשני רופא מומחה שאני ומצואר משם דהא דאמר כל מכה כו' היינו אף צבא להתרפאות מאינו מומחה ע"ש היטב. אלא דבלא"ה י"ל כיון דר"י אמתי' קאי אבל לא ריפוי נפשות ועלה קאמר ר"י לומר כל מכה כו' ע"כ דפליג אר"י דאמר אפי' ריבדא דכסילתא כו' כנ"ל פשוט וברור. L

סימן מ

(א) שלא להנות ב"ו. מצואר צמנס' עכו"ם (דף מ"ה ע"א) העכו"ם העובדים אם ההרים כו' הן מותרין ומה שעליהן אסורין. שנאמר לא תחמוד כסף כו'. ופרש"י ד"ה ומה שעליהן כו'. ואע"ג דאינו לאו ע"א מיקרי כו' גזרת הכמוב הוא שהרים כו'. אבל ע"א מיהא הו' דמלוש שעליהן כמלוש של שאר. ע"א שנאמר לא תחמוד כו' על כל שהן נעבדין כו' ע"ש בצריכות ולכאורה נראה מלשונו דציפוי הר ובעלי חיים כיון דרבינו קרא לאיסורא ה"ל לגמרי ציפוי של ע"א דאוסרין

צפנת פענח

(א) לדעת התוס' במס' עכו"ם (דף מה ע"א) ד"ה ת"ק סבר כו' שכתבו דלא תחמוד קאי אגווי עכו"ם וקרא אסמכתא בעלמא, וכמו כן למ"ש במס' חולין (דף מ') ד"ה הא כו' דהא אמרי' דציפוי הר אסורין היינו היכא דנעבדין עם ההר וקמ"ל דלא אמרי' דציפוי הר טפלה לגבי ההר וכמו דהר שרי ה"ה דטפלה שרי קמ"ל קרא דאסור או דקרא אסמכתא, צ"ע אי האי קרא מחושבנא, לדעת התוס' נראה טפי דקרא אתי לאלול עצמו ע"ש וצ"ע קצת בזה. ולהרמב"ם ולהסמ"ג שכתבו בלשונם דציפוי הו' כמשמשין נראה דסתמא בפרושו דס"ל היכא דאינו נעבד עם ההר אפי"ה אסורין כ"ג. (ב) לדעת התוס' במס' חולין גמרינן תקרובת הר דשרי מכלים והיינו מדכתיב אלהיהם על כו', ומבואר קצת מלשונם דכלים של הר נמי הו' בכלל ההר ואינן אסורין. כן ה"י נראה לכאורה ובאמת במס' ע"א (דף נ"ב) ד"ה תנהו כו' כתבו

הר"ל ל' וסוף ין גרבי"ל ל' יעקב יצחק נ"ה
נערך מחצב א"י ברך שמואל אל"ט צ"ר רח"ק

ג

וממילא דהשני חייב מיתה וגוף פלוגתא דרע"ק וכן פטורא לא ראיתי מובא ברמב"ם וראיתי בשו"ת בית אפרים תאה"ע שהרגיש ע"ד השמטת הרמב"ם ועי' מג"ח שם.

ד

ו) **ובדבר** השאלה אשר שאל מעכ"ת בחולה והרופאים המומחים אומרים כי בלא אפערציאן [נתוח] לא יחיי יותר משהיה חדשים ועי' נתוח אפשר שיחיי אך הנתוח מסוכן מאוד וקרוי יותר שימות מהרה לכאורה נראה מע"ז כ"ז דודאי מת מתרפאין דלחיי שעה לא חיישינן היכא דאפשר שיתרפא אף באופן רחוק כל שנתאישו מרפואתו שוב ראיתי שכן הוא בשב"י סי' ע"ה הובא בפ"ת יו"ד סי' של"ט ובגליון הרשב"א סי' של"ו וכן הוא בתשובת בנין ציון ח"ר להג"ר ר"י עטלינגער ובתפארת ישראל כיומא והסברא פשוטה דאין חילוק בין חיי שעה לזמן מועט של יום או יומים או איזה חדשים ויעו"י בס' משנת חכמים בדק"ח בהל' עכו"ם שנסתפק ברופא ישראל אי שרי דהא דלחיי שעה לא חיישינן היינו להתרפא מרופא נכרי, ולכאורה י"ל במכה פנימית שהוא בגדר טריפה ואם לא יעשו הנתוח בודאי ימות וכמש"כ הרמב"ם בפ"ב מהל' רוצח הל"ח בהורג את הטרופה דפטור אם יודע בודאי שזהו טריפה ויאמרו הרופאים שמכה זו אין לה תעלה באדם וכו' ימות אם לא ימתנו דבר אחר א"כ אין כזה דין רציחה בטרופה ולפ"ז י"ל דבישראל קילא דהא הרמב"ם כ' בפ"ט מהל' מלכים דבן נח חייב בהורג את הטרופה.

→ **דאולם** בעיקר הדבר נראה כיון דלחיי שעה לא חיישינן היכא שיש כזה ספק הצלת נפשות וספק פקוח נפש דוחה חיי שעה א"כ אין נפ"מ בין רופא ישראל ונכרי, ובס' משנת חכמים נסתפק והעלה שם דצריך שיהי' ספק השקול שיחיי' כמו ספק שימות מיד אולם מהא דלחיי שעה לא חיישינן משמע דאין חילוק בדבר ובאופן שימות בודאי בלי הנתוח לא חיישינן לחיי שעה כמש"כ השב"י ויעו"ש עוד מה שהעלה במשנ"ח שצריך רשות בי"ד בכל פעם ובודאי שראוי להתבונן בזה ולסמוך על דעת הרופאים היותר מומחים ולפי דברי מעכ"ת שגדולי הרופאים בקאניגסברג חכיעו כן בלי חלוקי דיעות ההכרח לסמוך עליהם. L

ה) **ועל** דבר מש"כ ורמעת"ר לתרץ ק"י הכ"מ בפ"ה מהל' יסוה"ת דאפילו היכי דלא שייך סברת מאי חזית מ"מ יהרג ואל יעבור דהדר יליף רוצח מנערה המאורסה דכרוי נכונים וכבר קדמוהו בזה בשו"ת חמדת שלמה סי' ל"ח עיי"ש. וילה"ר ל"ד הרמב"ם שפסק כר"ל דאף ביחודהו דל"ש הסברא דמאי חזית אסור למסור מפלוגתא דר' עקיבא וכן פטורא כב"מ ס"ב דלבן פטורא אל ישתה אחר מהם שלא יראה במיתתו של חברו וגם לרע"ק דדריש וחי אחיך עמך חייך קודמים והא התם מי שאין לו קיתון של מים ביחודהו דמי וא"כ אמאי איצטריך קרא דחייך קודמים תיפ"ל דגם בידו מותר למסור כיון דל"ש ס' מאי חזית דהא ימותו שניהם וכיון שרשאי לעשות כן בקום ועשה כדי להציל א"ע מכש"כ בשב ואל תעשה וממאי דגלי רחמנא דחייך קודמים אין רא"י דהא התם בשווא"ת ובשווא"ת הא אינו מחויב למסור את נפשו כמש"כ התוס' בכ"ד בש"ד ובג"ע, ובאמת לבן פטורא יהי' חידוש דין דאף בשווא"ת מחויב למסור את נפשו אבל לרע"ק אין לנו ללמוד מזה רק בשווא"ת אבל בקום ועשה אפי' היכי דימותו שניהם מ"מ מחויב למסור את נפשו דא"כ קרא דחי אחיך למ"ל, ומסוגית הש"ס דב"מ דקאמר רי"ח האי וחי אחיך מאי עביד ל"י מיבע"ל כו' מבואר דגם רי"ח איצטריך להאי דוחי אחיך להא דרע"ק אלמא דהדר ב"י ממאי דס"ל בירושלמי דביחודהו מותר למסור בידים, שוב ראיתי במנחת חינוך במצוה רצ"ו שהרגיש מהא דבן פטורא לענין מש"כ התוס' דאינו מחויב למסור את נפשו כשווא"ת ואולי י"ל דלא דמי דמש"כ התוס' באונסין אותו למעך את התינוק שאינו עושה מעשה בעצמו ואמרינן מאי חזית דדמו דתינוק סומק טפי ומותר משא"כ בהא דבן פטורא דכיון דלא דריש חייך קודמים והא איסור גזל נדחה מפני פקוח נפש והא דאסור להציל בממון חברו היינו שמחויב לשלם וא"כ שניהם שוין בזכות הקיתון וא"כ מה ששוחה מעצמו הוי כקום ועשה ויעו"י בחמדת שלמה שמחלק ג"כ בכה"ג בדהר"מ שכי' כדרך שאמרו באונסין כן אמרו בחלאים ויעו"י באס"ז שכי' לרע"ק אם חטף חברו ושתה חייב מיתה בידי שמים היינו כיון דדריש דחייך קודמים דהר דינו וזכותו בהקיתון

חלק ב

האון ר"י ח"י עוזר לרא צנצנא ק"י צ"מ

ולדידן מיהו מצואר לאדרבה לא מיבעיא ללכת
 ישראל מותר ומנוה לרפאותה שחלד בניס,
 שהוא מחלה גדולה אלל אשה שהיא עקרה, אלל
 אפילו לנכרית עשה לה הרמב"ן ז"ל רפואה, ועיקר
 ההיתר בנכרית הוא משום איבה כמצואר בגמ' (ע"ז
 דף כ"ו ע"א) ובתוס' שם ד"ה סבר ובש"ע יו"ד
 ס"י קנ"ד, ואיבה ליכא אלל היכא דלישראל מרפא
 ולל להם.

רופא צריך רשות לרפאות

76 ומ"ש מש"ך יו"ד ס"י של"ו דהרופא צריך רשות,
 ודאי הדבר קן שאולי הוא יטעה בהמרופות
 ויהרוג את החולה וזה לאו דוקא בנשים אלל בכל
 המין, וגדולה מזו כתב (הגרמ"ע) בחאיעזר דאפילו
 מי שהחליטו לו הרופאים שצריך ניתוח אסור לו
 לעשות ניתוח עד שישאל לב"ד של ישראל ויתירו לו
 לעשות הניתוח ע"פ פקודת הרופאים, דמי נתן לו
 לאדם רשות להכניס גופו בסכנה בלי היתר ב"ד כי
 הגוף של האדם אינו שלו אלל לשמרו וכמ"ש
 ושמרתם מאד לנפשומיכם אלל להכניסו בסכנה
 ואפי' בחשבו לרפואה נמי צריך לשאל דעת תורה
 וב"ד כיצד לעשות, והגם שהעולם לא מזהרים בזה
 אלל לפענ"ד זה שהי' נהוג בישראל ובפרט בניצור
 החסידי שמעולם לא הסכימו לעשות ניתוח בלי
 לשאל לדיק הדור או רבם והלכו קודם ניתוח אפי'
 ניתוח קל ושאלו ענת הצדיק וגם בקשו שיתפללו
 עליהם ויסכימו או לא יסכימו והוא ע"ד הנ"ל שאין
 ציד האדם להחליט בעצמו וגם יקיימו דברי חז"ל
 ילך אלל חכם ויתפלל עליו כנלפענ"ד. 2

ניתוח לאיש כדי ליפוח

מה ששאל אי אב חייב לשלם לרופא ליפוח את בנו
 כגון ליישר שיניו וכיוצא בו ענינים של יופי.
 הנה בבטו ודאי איכא מנוה ליפוחה, אלל דנראה
 להציא ראי' דאפילו בסמים שיש בהם כדי להמית
 ח"ו מ"מ מותר ומנוה לרפאות, וראי' דגמ' (שבת

פ' ע"ב) רב ציבי הויא ליה ברמא טפלה אבר אבר
 (בשמן זית שלא הציא שליט) שקל בה ד' מאות זוזי
 הוה ההוא נכרי בשבצומיה הויא ליה ברמא טפלה
 בחד זימנא ומתה אמר קטל רב ציבי לברתי ע"ש.
 ולכאורה למה מציא מעשה דההיא נכרי שמתה בחו,
 ונראה דהא קמ"ל דהאי שמן אס סכין אותה כל
 גופה בפעם אחת תמות וא"כ צריך לזהר ולסוך
 אבר אבר ושלא להרבות, ומ"מ מותר לרפאות
 ומנוה הוא. ומצואר דמנוה ליפוחה ואפי' בסמים
 שאפשר שתמות מהם אלל שיהרר בהם, ואחי שפיר.

ומיהו לגבי בנו הנה מעטס הדין אסור לעשות כדי
 ליפוח משום לא ילכש אבר שמלח אשה,
 ומיהו היכא דלא מכויין רק משום בושח מותר,
 וכמ"ש התוס' שבת (דף כ' ע"ב ד"ה בשביל) דאס
 אין לו נער אחר אלל שמחבייש לילך בין בני"א שרי
 דאין לך נער גדול מזה. ועיין רש"י ב"ק פ"ו ע"ב
 קטן אי בר בושח הוא ומשני דמיכלמו ליה ומכלם,
 כשמוכרין לו בושח ומכלימין אותו בה מצטער,
 ע"ש. ועיין ע"ז כ"ט ע"א המסתפר וצותן לבות
 וכו', ועיין משנ"ה ח"ד ס"י רמ"ו-רמ"ו. ואדרבה
 בזכרים מעליותא שאינם נאים ציומר. ובגמ' תענית
 (ז' ע"א) אמרה ליה ברמיה דקיסר לר' יהושע בן
 חנניה אי חכמה מפוארה בכלי מכוער וכו' אמר ליה
 (קיסר) אמאי אמר לה הכי אלל כי היכא דאמרה
 לי אמרי לה ושאל והא איכא שפירי דגמירי ומשני
 אי הוו סנו טפי הוו גמירי ופרש"י אוחס נאים
 שהם חכמים, טפי הוו גמירי שאי אפשר לנאה
 להשפיל דעתו וצא לידי שכחה. וא"כ אדרבה
 מעליותא הוא שלא להיות נאה ועיין רש"י ע"ז ט"ז
 ע"ב ד"ה פתיא אוכמא ונע"ק. עכ"פ לא ראיחי
 שום חיוב לחייב האב לשלם לרופא ליפוח את בנו,
 והיות כי אין הז"ג אסתגר כעת.

וי"ד שיזכה עוד להרבות דעת תורה כהלכה, וישמעו
 רחוקים ויבואו ויתנו לו כתר תורה העולה על גביהן,
 בעתירת וברכת יד"י דושכ"ת בידירות בלב ונפש,
 מנשה הקטן

ח"ק ס"ק
 ככ"ל ל'מנשה ק"אין זצ"ל

דין ק
 לכבוד ידידי
 שליט"א רב קר
 אחד מהשו"א
 הרב של
 שנים מרובות
 דלהלן. הוא מ
 בחולים (המדו
 כדאי לתרום
 למחלקת עיני
 על עיריית גל
 השאלה לגיסו
 שמחלקת עיני
 פסחים מונה
 ועדיף לכול
 השני וכו' קן
 אנשים החשובי
 לו בניס, יוצי
 צעוורים עומד
 ילדים ע"כ צד
 ולפענ"ד ה
 שי
 לתרום למחלק
 לאחת ממחלקו
 אז יש לדון כו
 סכום גדול לט
 כאן, יש להש
 שהוא רוצה לנ
 ורצה לדעת נ
 בחולים שיש צ
 סכנה ולמשל
 כיוצא בו, וה
 נחשבים כמתי
 ואדרבה תמור
 מנכסיו לטפל

פרק ג ברכת הצדיקים וש

ז. גם אם לאחר שנתברך מפי הצדיק לא זכה לראות ישועתו, לא יהי' קורא תגר להטיל דופי בכח הצדיקים^א.

ח. מנהג טוב לאדם להוליך את בנו לפני הצדיקים כשנעשה בן י"ג שנה כדי שיתברך מפייהם^ב.

ט. כדאי הוא לאדם ליטול עצה מן הזקנים בכל עניניו^ג, והעושה כן אינו נכשל^ד.

י. ענין נטילת עצה מהזקנים הוא גב האמת ברוח הקודש שבקרבים^{טו}, וג פיהם הוא סיבה שיצליח הדבר^{טז}.

יא. הרבה נוהגים שלא לעשות מעשה רשות מהחכמים^{יז}.

נשמרו מן הטעות ומן המכשול. ואי עור י ילדים בנה זקנים סתור שמע לזקנים ואל תע ^{טו} מלשון הרמב"ן (בי"ב י"ב) בהא דניטלה נבו נבואת הנביאים שהוא המראה והחזון, החכמה לא נטלה, אלא יודעים האמת ברו (מסעי ק"ח) אתה מוצא בצדיקים שרואים מכ ביופיו תחזינה עיניך.

^{טז} עפ"י דברי השיטה מקובצת (ח"ג) שכן דרו הצדיקים שבדור, דהיינו שאם יעצו הצדיי דרכו של הקב"ה שמסכים לסברתו. ובס"ה מענין ברכת הצדיקים כ' שענין הברכות : הוא תפלה עם נתינת הכנה אל המקבל שיח " יש בזה צד גם מעיקר הדין, דכ' במשנ באחישר ח"ב ט"ז (ט"ז) דאע"ג דניתנה רשות לרו דבמקום חשש סכנה ניתן גם רשות וכ' ד' רשות ב"ד ולא לדמות הענינים. ומצינו, ד לעסוק ברפואות ה' נוטל רשות מב"ד, כד אומן שריפא ברשות ב"ד והזיק פטור. וכן נ רופא בקי אם עשה שלא ברשות ב"ד והזיק הלכות חס"ז ט"ז ק"י שפ"י עפ"י האחישר. והנה מדרגה אחרת, שהצדיקים בזמן הנבואה גב ברופאים בכלל רק בנביאים כענין דכ' (דהיי"ה) ה' כי ברופאים, ואח"כ נהגו לדרוש ברופא של בני אדם לרפאות אלא שנהגו וכו'. וממ הולך להרופא שילך קודם להחכם, ובגמ' (ששאל לחכמים וחכמים שאלו לרופאים. וי רשות כדי שהחכם יתפלל עליו כדאי' (בה מלחמה, ופרש"י שהיו נוטלין רשות כדי שיו

^א כדאי' (ר"ה ד. וברש"י) לגבי כח הצדקה דישראל המאמין אינו קורא תגר אלא תולה היסורין בעונו. וכן מצינו לגבי התפילה שבביהמ"ק (מלכים א' ח' - ח"א) שהתפלל שלמה המלך וביקש שהגוי שיתפלל שם ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי, ולישראל לא ביקש אלא ונתת וגו' אשר תדע את לבבו, ופרש"י שהישראל מכיר בהקב"ה ויודע שיכולת בידו וכו', אבל הנכרי אם אין תפילתו נשמעת קורא תגר ואומר נתייגעתי לכמה דרכים ובאתי להתפלל בביהמ"ק ולא מצאתי בו ממש. ובמדרש (תנחומא תרומה ט') אי' שאמר שלמה, ישראל כשהוא מתפלל לפניך בבית הזה אם הוא תובע בנים ואתה יודע שיהיו מבעיטין לפניך אל תתן לו וכן אם תבע נכסים ואתה יודע שעתיד לבעט בהן אל תתן לו שישאל מוכירין שמך וכבודך ואתה צופה מראש מה יהיה בסוף, משא"כ הנכרי.

^ב כדאי' במס' סופרים (פ"ח-ה) כן היה מנהג טוב בירושלים לחנך בניהם וכו' ואח"כ סובלו ומקרבו לפני כל זקן וזקן כדי לברכו ולחזקו ולהתפלל עליו שיזכה בתורה ובמעשים טובים, וכל מי שהיה לו גדול ממנו בעיר היה עומד ממקומו והולך לפניו והיה משתחוה לו להתפלל בעדו ללמדך שהם נאים ומעשיהם נאים ולכם לשמים.

^ג כדאי' (אבות דפ"ח) ונהנין ממנו עצה ותושי'. וכ' במחזור ויטרי (ט"ז תכ"ח) שאין שום אדם שבקי יפה בדרך ארץ ותרבות ומנהג כל דבר אלא א"כ למד תורה שבכללה הוא מוצא כל עניניו חכמות וכו' ואיך יתנהג. ^ד במדרש (שמו"ר ג' ח') לעולם זקנים מעמידים את ישראל וכו' שנא' שאל אביך ויגידך זקניך וגו' שכל מי שנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל. וכעין זה בתנחומא (שמות כ"ה) אימתי ישראל עומדים כשיש להם זקנים וכו' שכל מי שנוטל עצה מן הזקנים הרי זה משובת. ובשטמ"ק (נדרים י') בשם הרא"ם פי' הא דאי' שאין הקב"ה מביא תקלה על ידי צדיקים, שאין הקב"ה מביא תקלה לאחרים על ידיהם. והרמב"ן (פ' שופטים י"ז-י"א) מבאר ענין על שמאל שהוא ימין, כי רוח ה' על משרתי מקדשו ולא יעזוב את חסידיו לעולם

הרג"ל ו' אלוהים פניאן

ז יצועתו, זנעשה בן ז והעושה, ענין נטילת עצה מהזקנים הוא גם מצד שהם יודעים את האמת ברוח הקודש שבקרבתם^{טו}, וגם שכשעושה מעשה על פיהם הוא סיבה שיצליח הדבר^{טז}.

יא. הרבה נוהגים שלא לעשות מעשה בעניני רפואה בלי נטילת רשות מהחכמים^{יז}. ל

נשמרו מן הטעות ומן המכשול. ואי עוד (מדרים ט). שאפי' אם יאמרו לך ילדים בנה וזקנים שתור שמע לזקנים ואל תשמע לילדים. ל
^{טו} מלשון הרמב"ן (ב"ב י"ב). בהא דניטלה נבואה מן הנביאים אע"פ שנטלה נבואת הנביאים שהוא המראה והחזון, נבואת החכמים שהיא בדרך החכמה לא נטלה, אלא יודעים האמת ברוח הקודש שבקרבתם. ואי' בספרי (מסעי ק"ח) אתה מוצא בצדיקים שרואים מסוף העולם ועד סופו שנא' מלך ביופיו תחזינה עיניך.

^{טז} עפ"י דברי השיטה מקובצת (הנ"ל) שכן דרכו של הקב"ה שמשכים לסברת הצדיקים שבדורו, דהיינו שאם יעצו הצדיק שכדאי לעשות דבר מסויים, דרכו של הקב"ה שמשכים לסברתו. ובס' העיקרים (מאמר ד' פ"ט) כשמדבר מענין ברכת הצדיקים כ' שענין הנכונות אינו הגדת עתידות כלל, אבל הוא תפלה עם נתינת הכנה אל המקבל שיחול השפע האלקי עליו.

יז יש בזה צד גם מעיקר הדין, דכ' במשנת חכמים (סי' ס"ל, והובא בקיצור באחינוך ח"ב סי' ט"ז) דאע"ג דניתנה רשות לרופא לרפאות (ב"ק פ"ה). מאן יימר דבמקום חשש סכנה ניתן גם רשות וכ' דעכ"פ לא יעשה כל פעם בלא רשות ב"ד ולא לדמות הענינים. ומצינו, דלשעבר רופא שרצה להתחיל לעסוק ברפואות הי' נוטל רשות מב"ד, כדאי' (תוספתא ב"ק פ"ט ה"א) רופא אומן שריפא ברשות ב"ד והזיק פטור. וכן נפסק בשו"ע (יד"ד של"ד-א') שאפי' רופא בקי אם עשה שלא ברשות ב"ד והזיק חייב בתשלומין, (ועי' בשו"ת משנה הלכות חס"ז סי' ק"י שפ' ע"ז עפ"ד האחינוך). והנה הרמב"ן (פ' בחקותי כ"ז-א) כ' על מדרגה אחרת, שהצדיקים בזמן הנבואה גם כי יקרה עון שיחלו לא ידרשו ברופאים בכלל רק בנביאים כענין דכ' (דח"ב ט"ז-ב) גם בחליו לא דרש את ה' כי ברופאים, ואח"כ נהגו לדרוש ברופאים כדאי' (ברכות ט). שאין דרכן של בני אדם לרפאות אלא שנהגו וכו'. וממילא אין רחוק לומר שעכ"פ אם הולך להרופא שילך קודם להחכם, ובגמ' (נדה כ"ב) מצינו באביו של חולה ששאל לחכמים וחכמים שאלו לרופאים. ויש לציין דבלא"ה יש ענין ליטול רשות כדי שהחכם יתפלל עליו כדאי' (ברכות ג) שנמלכין בסנהדרין לפני מלחמה, ופרש"י שהיו נוטלין רשות כדי שיתפללו עליהם. ל

קורא תגר
מלכים א' ח'
ככל אשר
את לבבו,
הנברי אם
ים ובאתי
זה ט' אי'
זאת תובע
זע נכסים
ך וכבודך
ניהם וכו'
לל עליו
עיר היה
דרך שהם
י"ח שאין
י"ב למד
א' שאל
כעין זה
שכל מי
א"ם פי'
ז מביא
שמאל
לעולם

